

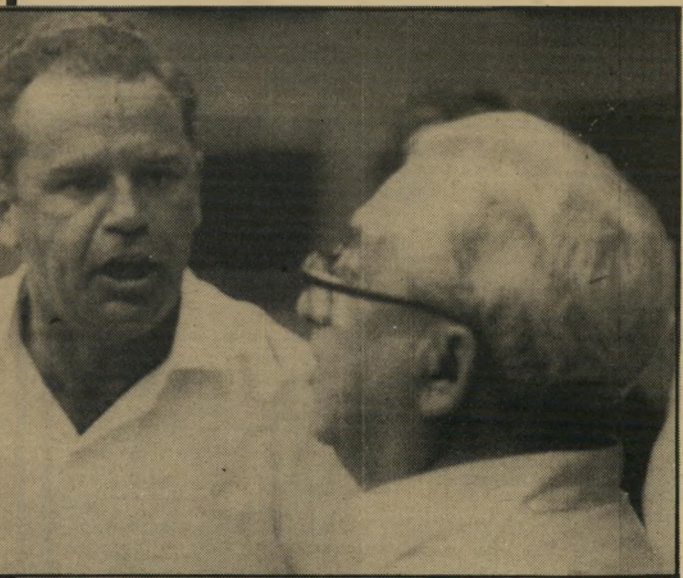
אורי אבנרי על תמיד

1948: עם מנחם בגין בארצות-הברית
חווייה טראומטית

1959: "אלוהים ישמור על המדינה אם חרות תגיע לשילטון"
בליל יוני מתון

1966: צועק על יוחנן באדר בוועידת-הפיצוץ של חרות
שטח משוחרר לא יוחזר"

מוכנים לשרת אותו בלב ובנפש. בלי כל חשבון ואינטרס אישי, מתוך אהבה צרופה. אולם כמעט איש מכל המי שרתים האלה לא החזיק מעמד זמן רב. רבים מהם הפכו לשונאים, מעטים מאוד נשארו נאמנים לו.

מדוע? היו שהתעוררו באחד הימים והרגישו שהוא מנצל אותם. היו שסברו כי זרק אותם כלימון סחוט, אחרי שחדלו מלהועיל לו. יתכן שתכונה זו, יותר מכל אחרת, היתה בעוכריו.

עד לבואו של יוסי שריד, לא היה בארץ אמן של יחסיציבור אישיים כמו שמואל תמיר. העיתונאים והעורכים התחרו ביניהם, ונפלו איש על רגלי רעהו, כדי לשרתו. כאשר ניהל מיש פטיס, הצליח להפכם למסעייפירסום מזוהים.

כל יחסיציבור האלה היו אישיים. תמיר לא ניהל מעולם מסע של יחסי ציבור למען עניין. כישרונו הפירסומי האגדתי הוקדש כולו לאישיותו. לא אחת תמהתי אם הפירסום שמש בעיני תמיר מכמכיר למשהו, או שהפך מטרה בפני עצמה, דבר שתמיר השתוקק לו והיה זקוק לו, כמעט כפי שנרקזמן וקוק לסם. העיתונאים לא היו היחידים ש שירתו אותו. היה לתמיר כישרון נדיר למצוא אנשים מכל הסוגים שהיו

תנועת-חרות, ותמיר הצטרף אליו. בגין לקח אותו עימו, בסוף 1948. למסע גדול בארצות-הברית. תמיר היה אז כך טיפוחיו, כמעט יורש-עצר. בגין, שבא ארצה רק כמה שנים לפני כן, העריץ צבאים, ותמיר היה הצבר בהא הדיעה בחרות.

מכאן והלאה יכול היה תמיר לתפוס מקום מרכזי בתנועת-חרות, לשרת את בגין נאמנה ולהמתין לרגע הבלתי-נמנע שבו יתפוס את מקומו בדרך הטבע. ודווקא לכך לא היה מסוגל. מה גם שבגין לא הכניס אותו לסיעה הגדולה של חרות בכנסת הראשונה. תמיר התייחס במהרה מן המפלגה החרשה. זו השתלבה היטב במישטר הבן-גוריוני, הפכה חלק מן המיסוד. ניהלה מישחק אפוזיציוני עקר ואנמי. תמיר בו לה ולעסקניה. הוא הקים מישטר של עורר-דין, והשתמש בו לשתי המטרות שעמדו לנגד עיניו, וביניהן לא היה מסוגל מעולם להפריד: הגשמת מטרותיו הפוליטיות וקידום הכלכלי-חברתי.

ה התחיל במישפטים קטנים נגר אנשייההגנה ועסקנימפא"י. וזה הגיע לשתי הפרשות הגדולות בקארייר-רה הפוליטית-מישפטית שלו: מישפט קסטנר ומישפט עמוס בן-גוריון. בשניהם הורדק עליידי שינאתו הלוהטת למפא"י בכלל, ולרודי בן-גוריון בפרט. מבחינה מסויימת, היו מסעות של נקמה. זה לא הפריע לניהול ההגנה על שורת-המתנדבים ב-מישפט שהגיש נגדה קציני-המישטרה אבל זה הפריע לניהול נכון של ההגנה על מלכיאל גרינוולד, במישפט שבמרי כזו עמדה פרשת-קסטנר. שם אחז תמיר בחבל בשני הקצוות, כאשר הוא נאלץ קסטנר בבורפשת וגם בן-גוריון ומשה שרת בירושלים היו בוגדים. מעטים יודעים עד כמה הסתכן תמיר במישפטים אלה. למשל: הוא נפגש במחתרת, בחשכת-לילה, בשפת-הים של הרצליה, עם יואל בראנר, שהיה עד מרכזי של התביעה. אילו התגלה מעשה זה, היה נשלל ממנו רשיון עריכת-הדין — פחד שרדף אותו במשך שנים.

בשתי הפרשות הפסיד תמיר מכ-חינה מישפטית. עמוס בן-גוריון זכה בפיצויים, וקסטנר טוהר כמעט לגמרי בעירעור. אך איש לא שם לב לכך. כי תמיר זכה בזירה המכרעת: רעת-הקהל. צמרת-המישטרה הוחלפה בעיקבות מישפט בן-גוריון, ועל קסטנר אמר השופט בנימין הלוי שהוא "מכר את נישמתו לשטן".

כאשר נרצח קסטנר, חשש תמיר במשך כמה ימים שיבולע לו. אולם הוא התאושש במהרה. על העניין עצמו לא התחרט מעולם. הוא לא היה אדם שיכול היה להתייחס אל מעשיו בצורה ביקורתית, גם בדיעבד. עד כמה שידוע לי, לא התחרט מעולם על מעשה כלשהו שעשה.

מישפטים אלה התגלה מלוא כישרונו של תמיר. הוא היה נעזר ביחסיציבור.

דרכו הציבורית של תמיר היתה רצופה במהלכים טאקטיים מכריקים. הוא ידע לצלל הודמנות. אך הוא לא ידע לכלכל את מעשיו לאור-ימים, לתכנן כמה מהלכים מראש. על אריאל שרון נאמר שהוא גנרל טאקטי, לא אסטרטגי. על עוז וייצמן נאמר שהוא טאקטיק פוליטי, ולא אסטרטג. לכל אלה, כמו למשה דיין, היתה אופיינית דרך הויגזאגים, הקפיצה ממפלגה למפלגה, מסיעה לסיעה, מרעיון לרעיון. אצל תמיר, שהחליף מיפלגות ותוויות יותר מ-10 פעמים, הגיעה תכונה זו לשיאה. לכולם היתה משותפת תכונה אחת שקבעה את דרכם לכל אורכה: חוסר-סבלנות. כדי להגיע אל ראשות-הממשלה, לא היה תמיר צריך לעשות אלא דבר אחד: לעמוד בצילו של מנחם בגין, שהיה מבוגר ממנו ב-10 שנים, ול"המתין לתורו". וזהו הרבר האחד ששמואל תמיר לא היה מסוגל לו.

ניגוד לנסיכים הצבריים האחרים בנידורו, הוא גדל בירושלים, בחוגי הימין האורחי ראן. גם זה קבע את גורלו מראש. בשעה שאחרים הלכו להגנה, הלך לאצ"ל. זה היה כמעט מובן מאליה, אך גם מסוכן יותר. הוא לא נמנה עם הלוחמים. מעולם לא היה חייל קרבי, בכל מיסגרת שהיא. וזה הפריע לו בהמשך הדרך. הוא עסק במודיעין ובהסברה, עלה לדרגה בכירה בסניף הירושלמי של אצ"ל. בעיקבות מעצרים של אחרים, גם היה לשעה קלה מפקד-המחוז. ואז נעצר גם הוא. למרות ייחוסו, נשלח למחנה-מעצר באפריקה. המעצר הטביע חותם עמוק על נפשו. הוא שנא את מפא"י וההגנה, שכהן ראה את האחריות למעצרו. במיוחד שנא את רודי בן-גוריון. זאת היתה שינאה לוהטת, רבת-שנים, שינאה עיקבית ושורשית. היא לא היתה מלווה בשום ניתוח מעמיק על דרכו של בן-גוריון, השקפותיו ומעשיו. מעולם לא גיבש הלכה נגדית. במחנה הפך לנציג האסירים כלפי השילטונות. הוא נשא-זנות עימם, עזר להסוות נסיונות-בריחה, השיג תנאים משופרים למחנה. היו שריגנו לאחר מכן שניצל מעמד זה גם כדי להשיג תנאים לעצמו ולהשלים את לימודי-המישפטים. נדמה כי לא רכש לעצמו ידידים רבים במחנה: אנשי-אצ"ל הפשוטים לא העריכו את הנסיך שבי קירכם.

יולי 1948, בעיצומה של מל-חמת-העצמאות, חזר תמיר ארצה, יחד עם שאר הגולים. אולי היה טבעי שהצער בן 25 יצטרף מייד לצה"ל, כרוב אנשי אצ"ל ולח"י. תמיר לא עשה זאת. הוא לא העלה כלל על דעתו שהוא יילחם "למען בן-גוריון", למען מדינה שבי ראשה עומדים אותם ששלחו אותו לגולה. פרק זה, אגב, חסר בכל הביד גראפיות של תמיר. הוא ביקש תמיד שלא להעלות נושא זה, וראג לגניותו. באותם הימים הקים מנחם בגין את

שמואל תמיר היה רק אויב גדול אחד. שמו היה שמואל תמיר. אלמלא הוא, היה בוודאי מצליח להגשים את המטרה שהיתה יעד כל מאווייו: להיות לראש ממשלת-ישראל. לא יצחק שמיר היה יורש את מקומו של מנחם בגין ב-1983, ולא שמיר היה מכהן עתה כראש-הממשלה. על הכס הזה היה יושב תמיר. האיש שלא פיקפק מעולם שזה מגיע לו.

מיר נולד בנסך. זוהי העובדה שהטביעה את חותמה על כל חייו. עד סוף ימיו חתם בשם "שמואל מ. תמיר (כצנלסון)". הוא לא ויתר על שמו הלועזי. מישפחת-כצנלסון היא מישפחת-אצולה במושגי ארץ-ישראל הי-שנה. שלוחותיה שלטו במפא"י (ברל כצנלסון). מילאו תפקידים מרכזיים במפלגה הרוויזיוניסטית, הגיעו לבית-הנשיא (אשתו של זלמן שזר). הוריו השתייכו לאצולה זו. אביו היה מנהל קופת-חולים ימנית, אמו היתה עסקנית ויצ"י. לשמואל-משה (מכאן האות מ' בחתימתו) ניתנה מן הרגע הראשון ההרגשה שהעולם פרוש לפניו, שהוא נועד לגדולות. הביטחון המוחלט ביעורו ליווה אותו כל חייו. הוא לא רצה להגיע לשילטון לטובת עצמו. הוא היה בטוח לחלוטין כי האינטרס העליון של עם-ישראל מחייב זאת. הוא תמה על אנשים שלא הבינו זאת. כל מי שהפריע לו בקאריירה שלו נראה לו כמי שגורם במויד נזק ללא-תקנה לעם-ישראל. תמיר הואשם פעמים בלא-ספור באגואיזם, באגוצנטריות, ואף באגו-מאניה. טענו שהוא דואג אך ורק לעצמו. אולם מקור התופעה באמונה מוחלטת זו שהוא עולה בכישרונותיו על כל אדם אחר בזירה הציבורית, וכי על כן חייבים הכל לדאוג לכך שגורל האומה יופקד בידו.

מה היה כישרונו המיוחד של שמואל תמיר? לא קל להשיב על כך. כי היה זה כישרון חמקמק, שאינו ניתן להגדרה בנקל. ככמה מתכונותיו הבולטות היה דומה — לטובה ולרעה כאחת — לצברים אחרים בני-גילו, אשכנזים בניהאראץ, בני האצולה המיוזרח-אי-רופית של המייסדים, אנשים כמו יצחק רבין, עוז וייצמן, גאל אלון, משה דיין. הוא היה אינטליגנטי מאוד. היתה לו תפיסה מהירה. הוא היה מסוגל בנקל להבין ולנתח בעייה מעשית, למצוא לה פיתרונות.

לעומת זאת, לא היה אישירות, לא עסק בעבודה עיונית. עולמו הרוחני היה צר. הוא קרא הרבה ספרות ושירה, אך ביום שהובא לקיבור, איאפשר היה להשיב על השאלה: "מה היתה מיש נתו?" — כפי שאיש אינו יכול להשיב על השאלות "מה היתה מישנתו של משה דיין?", "מה היתה מישנתו של יגאל אלון?". מיגבלה זו קשורה, כך נדמה, בתכונה אחרת של תמיר, ושל כמה מן הבולטים בבני-דורו: הכישרון הטאקטי המבריק לא היה קשור בכישרון אס-טראטגי.

סוף שנות ה-50 הקים תמיר מיפלגה חדשה, "המישטר החדש". זאת היתה צריכה להיות תנועה מהפ" (המשך בעמוד 36)